

КУМЕДНІ МАНІРНИЦІ

Комедія на одну дію

Переклала Ірина Стешенко

ДІЙОВІ ОСОБИ

Горжібюс — поважний городянин.

Мадлон — Горжібюсова дочка

Като — Горжібюсова небога

— кумедні манірниці.

Лагранж

Дюкруазі

— знехтувані поклонники.

Маротта — покоївка манірниць.

Альманзор — лакей манірниць.

Маскаріль — слуга Лагранжа.

Жодле — слуга Дюкруазі.

Двоє носильників з портшезом.

Люсіль

Селімена

Скрипалі

— сусідки.

Дія відбувається в Парижі, в домі Горжібюса.

ЯВА 1

Лагранж, Дюкруазі.

Дюкруазі. Добродію Лагранж...

Лагранж. Що?

Дюкруазі. Гляньте на мене, тільки не смійтесь.

Лагранж. Ну?

Дюкруазі. Що скажете ви про наші відвідини? Чи ви дуже задоволені?

Лагранж. А як ви гадаєте, чи маємо ми з вами для цього підстави?

Дюкруазі. Та, правду кажучи, не зовсім.

Лагранж. Щодо мене, то я глибоко обурений! Чи то ж видано коли, щоб якісь чванькуваті провінціалки так пиндючилися, так маніжились, як оці дві курки, та щоб чоловіків третирували з такою погордою? На превелику силу додумалися вони запропонувати нам стільці! Та я ще зроду не бачив, щоб при гостях так часто перешіптувалися, так позіхали,

так собі очі терли, стільки разів питали: "А котра зараз година?" Чи відповідали вони на наші запитання, чи підтримували розмову? Ба ні! Тільки цідили крізь зуби: "так" чи "ні". Хіба ж ви не згодні зі мною, що коли б ми були найнікчемнішими особами в світі, то й тоді з нами не можна було б повестися гірше?

Дюкруазі. Мені здається, що ви берете все це надто близько до серця.

Лагранж. Звичайно, беру до серця, бо це мені болить! Я не заспокоюся доти, доки не помщуся над ними, доки не провчу їх обох як слід за це зухвальство. Знаю я, чого вони поставилися до нас із такою зневагою! Шкідливий дух манірності затруїв не тільки Париж, вія поширився і на провінцію, і наші вертихвістки таки добре набралися тієї зарази. Одне слово, ці кумедні дівчата — справжня мішанина манірності й кривляння.

Я знаю, яким треба бути, щоб вони вшанували нас і привітали як слід; покладіться на мене, і ми з вами так з них посміємося, що ці курки відразу збагнуть, які вони дурні, і навчатися краще розумітися на людях.

Дюкруазі. Яким чином?

Лагранж. Я маю слугу Маскаріля, якого багато хто вважає за неабиякого дотепника; адже нині дотепність — це крам найдешевший! Отож цей зайдиголова забрав собі в голову, що він мусить ламати з себе вельможного пана. Він чваниться своїми уявними галантними манерами, ліпить нікчемні віршики і так зневажає інших слуг, що зве їх тварюками.

Дюкруазі. Ану-ну! Що ж ви там надумали?

Лагранж. Що я надумав? Треба... Ні, краще поговорім про це в іншому місці.

ЯВА 2

Горжібюс, Дюкруазі, Лагранж.

Горжібюс. Ну що? Побачилися з моєю небогою й дочкою? Як справи? Чим скінчилися ваші відвідини?

Лагранж. Мабуть, про це ви краще довідаєтеся від них, ніж від нас. А нам тільки й лишається, що подякувати вам за честь, яку ви нам зробили, та запевнити вас, що ми ваші найпокірніші слуги.

Дюкруазі. Ваші найпокірніші слуги.

Горжібюс (сам). Ого! Щось вони не дуже задоволені, як я бачу. В чому ж річ? Треба розпитатися, в чім справа. Ей, хто там є?

ЯВА 3

Горжібюс, Маротта.

Маротта. Що накажете, пане?

Горжібюс. Де ваші господині?

Маротта. У своїй кімнаті.

Горжібюс. Що вони роблять?

Маротта. Губну помаду.

Горжібюс. А чи не забагато вони помадяться? Скажіть їм, щоб ішли сюди.

ЯВА 4

Горжібюс сам.

Горжібюс. Помада, помада!.. Далебі, ці негідниці пустять мене з торбами! Тільки й натикаєшся скрізь, що на яєчні білки, та на дівоче молоко, та на всяку всячину... Не доберу я ніяк, що воно й до чого? Відколи ми тут, вони змарнували сала принаймні від дюжини свиней, а скільки тих баранячих ніжок попереводили, то й не злічити! Четверо слуг можна було б прохарчувати!

ЯВА 5

Мадлон, Като, Горжібюс.

Горжібюс. Дуже треба переводити стільки добра на те, щоб шмарувати собі мармизи! Скажіть-но мені, як ви повелися з тими добродіями, що допіру вийшли звідси з такими незадоволеними обличчями? Чи ж я вам не наказував привітати їх так, як, годиться шанувати майбутніх наречених? Адже ж ви добре знали, що я вас за них ладив?

Мадлон. Та як же могли ми поставитися до них привітно, тату, коли ці нечеми не вміють і поводитись як слід?

Като. Чи ж може, дядечку, хоч трохи розсудлива дівчина мати щось спільне з подібними особами?

Горжібюс. А чим же вони вам не догодили?

Мадлон. Оце виховання! Оце галантність! Починати прямисінько з законного шлюбу!

Горжібюс. А з чого ж накажеш починати? З незаконного співжиття, чи що? Мені здається, що ви так само, як і я, повинні їх тільки хвалити. Та чи ж може бути що поряднішого за таке поводження? Коли вже вони пропонують священний шлюбний вінець, то це доводить, що наміри в них чесні.

Мадлон. Ах, тату! Ну що ви говорите! Та це ж таке міщанство! Мені просто сором слухати ваші балачки, — вам конче треба хоч трохи повчитися доброго тону.

Горжібюс. Дай спокій! Не маю я потреби підстроюватися під ваш тон. Кажу тобі ще раз, що шлюб — свята, священна справа і що з цього повинні починати всі чесні люди.

Мадлон. Мій боже! Коли б усі люди були до вас подібні, то, мабуть, кожен роман кінчався б на першій сторінці! Нічого сказати, то було б пречудово, коли б Кір відразу ж одружився з Манданою, а Аронс почав би з того, що став би з Клелією до шлюбу!

Горжібюс. Що ти там верзеш?

Мадлон. Тату! Ось і моя кузина скаже вам те ж саме: шлюб — це останній епізод, спершу має відбутися ще багато різних пригод. Для того, щоб припасти дівчині до вподоби, поклонник повинен перш за все вміти висловлювати високі почуття, бути ніжним, лагідним і палким; запобігаючи ласки своєї коханої, він мусить додержувати певних звичаїв. Спочатку він має побачити даму свого серця десь у церкві, чи то на променаді, чи то на публічній церемонії, якщо тільки якийсь родич або друг волею неба не приведе його до неї в господу, звідки йому належить вийти замріяним і меланхолійним. Якийсь час ховає він свою пристрасть від коханої особи, а проте відвідує її дуже часто й щоразу переводить розмову на любовні теми, даючи товариству нагоду вправлятися в дотепності. Аж ось настає той день, коли він освідчується їй в коханні; ця ніжна розмова відбувається, звичайно, в якомусь садку, в затишній алеї,

тимчасом як решта товариства залишається десь далі; це освідчення викликає раптовий вибух гніву, про що свідчить густий рум'янець на наших щоках, і на певний час наш гнів відлучає від нас закоханого поклонника. Але потім він все ж знаходить засіб уласкавити нас, призвичаїти нас потроху до палких своїх признань і, нарешті, зриває з наших уст слова кохання, що нам їх так важко було вимовити досі. Ось саме тут і починаються пригоди: підступні суперники, що чинять різні перешкоди нашій взаємній сердечній прихильності, тиранство батьків, облудні тривоги ревнощів, докори, вибухи розпачу, викрадення, а далі все те, що з того випливає. Отак ведеться справа в елегантному товаристві, і цих правил галантний кавалер не повинен ніколи порушувати. Чи ж випадає отак з доброго дива мало не з першої зустрічі ставати до шлюбу, згадувати про кохання, тільки підписуючи шлюбний контракт, і весь роман починати з кінця? Та це ж, тату, найогидніше геддлярство! Мені стає млосно на саму думку про це!

Горжібюс. І тобі не сором верзти таку нісенітницю? І оце зветься у нас високим стилем?

Като. Але ж, дядечку, моя кузина справді має рацію. Ну, подумайте, чи ж можна добре вітати людей, що зовсім не знаються на галантному поведженні? Іду в заклад, що ці нечеми зроду не бачили Карти Країни Ніжності і що Любовні записочки, Ласкаві послуги, Галантні послання та Мадригали — зовсім для них невідомі краї. Та це ж по всьому знати! Невже ви не бачите, що навіть зовнішність у них непоказна, вони ж зовсім не схожі на тих людей, про яких відразу ж складається добра думка! Прибути з любовним візитом у буденних панчохах та панталонах одного кольору, в капелюсі, не оздобленому перами, з недбалою зачіскою і в такому простацькому вбранні, наче в них не вистачило грошей, щоб прикрасити його стьождками... Нічого казати, — та й коханці ж з них, крий боже! Яке просте, убоге вбрання! Яка суха й нецікава розмова! Ані протягнених слів, ані різноманітних інтонацій! Я, між іншим, звернула увагу ще й на те, що комірці в них від поганої майстрині, а панталони на цілу четвертину вужчі, ніж, годиться.

Горжібюс. Здається, вони обидві з глузду з'їхали! Не можу зрозуміти, що вони мені торочать! Слухай-но, Като, і ти, Мадлон...

Мадлон. Благаю вас, тату, забудьте нарешті ці неподобні ймення і звіть нас інакше.

Горжібюс. Ну що ти їм казатимеш! Як то "неподобні ймення"? Тадже ж ці ймення дано вам, коли вас хрестили!

Мадлон. О боже мій! Які ж бо ви вульгарні! Диво дивне, як це такий батько міг породити на світ таку освічену-дочку, як я! Хіба ж високим стилем можна говорити про якихось там Като чи Мадлон? Згодьтеся, що саме таке ім'я може зробити тривіальним найкращий у світі роман!

Като. Ну, звичайно, дядечку, хоч трішечки делікатне вухо жорстоко страждає, коли чує такі різкі звуки; а ім'я Поліксена, що його вибрала собі моя кузина, або Амінта, як я себе назвала, — такі милозвучні, що навіть ви ніяк не зможете того заперечувати.

Горжібюс. Слухайте-но, ось вам моє останнє слово. Я й знати не хочу ніяких інших імен, окрім тих, що вам дали хрещений батько та хрещена мати. Що ж до тих добродіїв, про яких тут іде мова, то я добре знаю і їхні родини, і їхні достатки й рішуче вимагаю, щоб ви повиходили за них заміж. Обридло вже мені з вами панькатися, а доглядати отаких двох дівуль — це тягар не під силу для людини мого віку.

Като. Щодо мене, дядечку, то я можу сказати вам лиш одне: шлюб, на мою думку, — річ вельми непристойна. Хіба ж можна не страждати від думки, що доведеться лягти спати поруч із зовсім голим чоловіком?

Мадлон. Дозвольте нам хоч трохи подихати атмосферою вищого паризького товариства, — адже ж ми приїхали сюди ще так недавно. Дайте нам волю самим зав'язати роман і не підганяйте нас із завершенням.

Горжібюс (набїк). Ясна річ — вони збожеволїли! (Вголос). Кажу вам іще раз: я нічого не розумію в тому, що ви там базікаєте, але хочу бути справжнім господарем у себе вдома; і щоб відразу покласти край усім суперечкам, заявляю вам: або ви негайно візьмете шлюб, або — сто чортів! — я запроторю вас обох у монастир! Присягаюсь вам, що я від свого не відступлюся!

ЯВА 6

Като, Мадлон.

Като. Боже мій! Любонько, як у твого батька дух загрузає в матерії! Який неповороткий у нього розум! Як темно в його душі!

Мадлон. Нічого не вдієш, любонько! Він так мене конфузить! Важко собі уявити, що я й справді його дочка. Мені здається, що настане день, коли якась щаслива пригода відкриє таємницю мого високого походження.

Като. Я теж такої думки; так, є певні ознаки, що ти шляхетного роду. А щодо мене, як подивлюсь я на себе...

ЯВА 7

Като, Мадлон, Маротта.

Маротта. Там якийсь лакей питається, чи ви вдома; каже, що його пан хоче вас бачити.

Мадлон. Дуреля! Чи ви коли відучитесь висловлюватися так вульгарно! Скажіть: з'явився гонець і запитує, чи вважаєте ви за зручне для себе дозволити його панові споглядати ваше обличчя.

Маротта. Ач, чого заманулося! Не знаю я латини, та й філософії так, як ви, по "Великому Сіріусу" не вчилася.

Мадлон. Яке зухвальство! Це нестерпно!.. Але хто ж пан того лакея?

Маротта. Та він назвав його маркізом де Маскаріль.

Мадлон. Ах, любонько! Маркіз! Ідіть же скажіть мерщій, що ми приймаємо. Це, безперечно, якийсь блискучий дотепник, до якого докотилася чутка про нас!

Като. Певна річ, любонько!

Мадлон. Знаєш, ми краще приймемо його тут, у нижній залі: це буде пристойніше, ніж запрошувати його до нашої кімнати. Ходімо, треба трохи причепурити зачіску... Подбаймо ж про нашу репутацію. Мерщій подайте нам повірника Грацій.

Маротта. Їй-бо, не доберу я, що це за звір; говоріть по-християнському, коли хочете, щоб я цас зрозуміла.

Като. Принесіть нам дзеркало, невігласко, та, глядіть, не забрудніть скла відображенням вашої пики.

ЯВА 8

Маскаріль, двоє носильників.

Маскаріль. Гей! Носильники, гей! Ой-ой-ой-ой-ой— ой! Ці негідники хочуть мені всі ребра переламати! Штовхати так об стіни та бруківку!

Перший носильник. Ото лихо! Та двері ж вузькі! А ви зажадали, щоб ми вас аж сюди втарабанили.

Маскаріль. А то як же! Ах ви шахраї! Та невже ж ви хотіли б, щоб я наразив пишну красу моїх пер на всі злигодні дощової пори та щоб на грязюці відбилися сліди моїх черевиків? Ну ж бо, забирайте геть ваш портшез!

Другий носильник. То заплатіть же нам, пане, будь ласка!

Маскаріль. Що?

Другий носильник. Я кажу, пане, віддайте нам спершу гроші, будь ласка.

Маскаріль (даючи йому ляпаса). Що таке, негіднику! Ти наважився в такого вельможного пана, як я, вимагати грошей?

Другий носильник. Он як ви платите бідним людям! Яка нам користь із вашої вельможності! Хіба ж вона нас нагодує?

Маскаріль. Ого-го! Я вам покажу, де раки зимують! Ці каналії сміють ще жартувати зі мною!

Перший носильник (беручи одну з палиць від портшеза), Ану, платіть нам мерщій! Нічого теревені розводити.

Маскаріль. Що таке?

Перший носильник. А те, що цю ж мить давайте нам гроші!

Маскаріль. Оце розумні слова!

Перший носильник. Швидше, швидше!

Маскаріль. Так, так! Ти вмієш розмовляти з панами як слід, а отой шахрай і сам не знає, що він ляпає. На, маєш! Досить з тебе?

Перший носильник. Ні, з мене не досить; ви дали ляпаса моєму товаришеві і... (Заміряється палицею).

Маскаріль. Помалу, помалу! Ось маєш і за ляпаса. Я залюбки погоджусь на все, коли зі мною поведуться чемно. Ідіть собі, а трохи згодом верніться по мене — понесете мене до Лувру, на вечірній прийом.

ЯВА 9

Маротта, Маскаріль.

Маротта. Пане, мої панночки зараз вийдуть.

Маскаріль. Нехай не поспішають. Я розташувався тут дуже вигідно і можу почекати.

Маротта. А ось і вони.

ЯВА 10

Мадлон, Като, Маскаріль, Альманзор.

Маскаріль (вітаючись). Шановні панни, ви, безперечно, Дуже здивовані з того, що я дозволив собі до вас завітати, та не дивуйтеся, то ваша репутація накликала на вас цю неприємність. Висока достойність має для мене таку притягальну силу, що я ганяюся за нею по всіх усядах.

Мадлон. Якщо ви ганяєтесь за достойністю, то не на наших землях вам слід полювати.

Като. Щоб бачити тут достойність, треба було привезти її з собою.

Маскаріль. О! Я протестую проти ваших слів! Слава про вас правдиво стверджує те, чого ви дійсно варті. Я певен: ви дасте шах і мат усьому, що є галантного в Парижі.

Мадлон. Ваша ласкавість посуває надто далеко наперед щедрість вашої хвали, і ми з кузиною не дозволимо собі вважати за правду солодкість ваших вельми приємних і втішних слів.

Като. Любонько, треба звеліти, щоб нам принесли крісла.

Мадлон. Ей, Альманзоре!

Альманзор. Що накажете, панно?

Мадлон. Мерщій повкочуйте нам сюди зручні пристрої для розмови.

Маскаріль. А чи не загрожує мені тут небезпека?

Альманзор виходить.

Като. Що ж вас непокоїть?

Маскаріль. Я побоююсь, щоб не викрали мого серця, щоб не знищили моєї незалежності. Я бачу, що ці оченятка мають нахил жартувати вельми небезпечно; вони можуть вчинити замах на свободу незалежної людини, вони здатні поводитися з її душею, як турок із мавром. О, сто чортів! Починаєш до них наближатися, а вони відразу стають у загрозливу позицію! Ой, їй-право, я їх боюсь! Я або накиваю п'ятами, або зажадаю твердої запоруки в тому, що вони не заподіють мені лиха.

Мадлон. Любонько, яка привітна вдача!

Като. Справжнісінький Амількар!

Мадлон. Не бійтеся нічого: наші очі не мають лихих замірів, і серце ваше може спочивати спокійно, звірившись на їхню чесноту.

Като. Але ж зробіть ласку, добродію, не будьте такі невблаганні до цього крісла, що ось уже чверть години простягає до вас свої руки; нехай же його бажання обняти вас знайде відгук у вашому серці.

Маскаріль (поправивши зачіску та обсмикавши свої наколінники). Отже, шановні панни, що скажете ви про Париж?

Мадлон. Ах, добродію! Що ж можемо ми про нього сказати? Треба бути антиподом доброго розуму, щоб не визнати, що Париж — це невичерпне джерело різних чудес, центр витонченого смаку, дотепності та галантності.

Маскаріль. На мою думку, поза Парижем немає порятунку для порядних людей.

Мадлон. Це незаперечна істина.

Маскаріль. Буває часом трохи брудно, проте в нас користуються портшезами.

Мадлон. Так, справді, портшези — чудовий захист від вразливих нападів грязюки та негоди.

Маскаріль. У вас буває багато гостей? Хто з дотепників відвідує вас найчастіше?

Мадлон. На шаль, нас тут іще не знають; але ми сподіваємося, що незабаром уславимо себе: ми маємо одну приятельку, яка обіцяла привести до нас усіх авторів "Збірника вибраних творів".

Като. І ще декого з тих добродіїв, що мають славу верховних суддів усього елегантного.

Маскаріль. В цій справі я можу стати вам у пригоді краще, ніж хто інший; вони всі мене відвідують. Можу по щирості сказати: я ще в ліжку, а в мене вже товчеться чоловік п'ять-шість наших найвидатніших дотепників.

Мадлон. Ах, боже мій! Ми були б вам вдячні до найвищого ступеня вдячності, якби ви зробили нам таку ласку! Адже ж коли хочеш належати до вищого світу, то конче треба познайомитися з усіма тими добродіями. Це вони створюють людині репутацію в Парижі, а ви ж знаєте й самі, що для дами іноді досить простого знайомства з кимось із них, щоб вона вславилася як великий знавець мод, не маючи для того ніяких інших підстав. Що ж до мене, то я вважаю особливо цінним те, що, знаючись з такими вельми освіченими особами, навчаєшся сили найрізноманітніших речей, які нам конче треба знати і які є квінтесенцією дотепності. Щодня довідуєшся про різні новини з великосвітського життя, знайомишся з витонченими почуттями і обміном думками у прозі та віршах. Можеш точно сказати: такий-то написав найкращу в світі п'єсу на такий-то сюжет; така-то підібрала слова для такого-то мотиву; цей написав мадригал з нагоди любовних радощів; той скомпонував станси з приводу чиєїсь зради; добродій такий-то присвятив учора ввечері шість віршів панні такий-то, а вона послала йому відповідь нині о восьмій годині ранку; такий-то автор склав план свого нового твору; той пише третю частину свого роману, а цей віддав свої твори до друку. Ось що надає вам ваги в товаристві, а коли хто нехтує цими речами, то я нічогісінько не дам за весь його розум.

Като. Справді, я вважаю, що просто смішно, коли особа, яка хоче набути репутації великої розумниці, не знає всіх отих милих чотиривіршів,

що їх складають у Парижі щодня. Та я б від сорому спаленіла, коли б мене запитали, чи бачила я щось нове, а я його не бачила.

М а скаріль. Це правда, і соромно, і прикро стає, коли не належиш до тих, хто перший дізнається про всі міські новини. Та ви не турбуйтеся: я хочу влаштувати у вас академію дотепності й обіцяю вам, що в Парижі не буде скомпоновано жодного віршика, якого б ви не знали напам'ять раніше за всіх. Я й сам інколи розважаюся такими вправами, коли стукне мені в голову, — люблю, сто чортів, мистецтво! Ви можете почути в кращих паризьких альковах двісті моїх пісеньок, стільки ж сонетів, чотири сотні епіграм та понад тисячу мадригалів, не рахуючи загадок та портретів.

Мадлон. Скажу вам по щирості, я страшенно люблю портрети! Ах, це ж найвишуканіші поетичні твори!

Маскаріль. Складати портрети — це річ найтяжча, і тут потрібен глибокий розум. Коли ви ознайомитеся з моєю манерою, то, сподіваюсь, похвалите мою творчість.

Като. А я до нестями люблю загадки!

Маскаріль. То добрі вправи для розуму. Оце тільки сьогодні вранці я придумав аж чотири штуки і дам їх вам розгадати.

Мадлон. Мадригали теж дуже приємні, коли їх зроблено майстерно.

Маскаріль. До мадригалів маю я особливий хист. Зараз я саме намагаюся передати в мадригалах всю римську історію.

Мадлон. Ах, це чудово! О, прошу вас, залиште для мене бодай хоч один примірник, якщо ви її надрукуєте.

Маскаріль. Обіцяю кожній з вас по одному примірнику — і то в найкращій оправі. Друкувати свої твори — нижче від моєї гідності, та мушу давати на те згоду заради продавців книжок, — вони ж бо своїми проханнями не дають мені спокійно дихати. Треба ж їм заробити!

Мадлон. Уявляю собі, яка це насолода — бачити надрукованими свої власні твори!

Маскаріль. О, звичайно! До речі, я хочу прочитати вам експромт, що я склав учора в герцогині, моєї приятельки, під час мого візиту. Ех, сто чортів! Та й здорово ж я komponую оті експромти!

Като. Експромти — саме і є спробний камінь дотепності.

Маскаріль. Отже, слухайте.

Мад л он. Ми наставляємо обидва вуха.

Маскаріль.

Ох-ох! Дивився я на вас сумирно,

А-ви вчинили лютий жарт...

Ви потайки украли серце вірне!

Рятуйте! Злодій! Пробі! Гвалт!

Като. Ах, боже мій! Яка витончена галантність!

Маскаріль. Все, що я віршую, доводить, що я великосвітський кавалер; тут і не тхне педантом.

Мадлон. Що ви! Що ви!

Маскаріль. А ви звернули увагу на початок? "Ох— ох!.." Правда ж оригінально? "Ох-ох!" Немов людина зненацька вжахнулася: "Ох-ох!" Що за диво: "Ох-ох!"

Мадлон. Так, я вважаю, що це "Ох-ох!" — щось надзвичайне!

Маскаріль. Здавалося б, ну, що там такого? Дрібниця!

Като. Ах, боже мій! Ну що ви говорите? Та це ж такі тонкі речі, що їм і ціни не складеш!

Мадлон. Безперечно! Я б воліла створити одне оце "Ох-ох!", ніж цілу епічну поему.

Маскаріль. Сто чортів! У вас чудовий смак!

Мадлон. Так! Здається, непоганий...

Маскаріль. А Що ви скажете про цей рядок: "Дивився я на вас сумирно"? "Дивився я на вас сумирно", тобто я був зовсім спокійний, нічого лихого не сподівався; проста розмовна мова — "Дивився я на вас сумирно". "Сумирно" — зовсім невинно, без лукавства, як бідна овечка, "дивився я на вас", тобто милувався вами, не зводив з вас очей, "а ви вчинили лютий жарт...". Розумієте, що ви вчинили? Ви "потайки украли серце вірне...". Чи до вподоби вам оце слово "потайки"? А правда ж, я таки гарно добрав?

Кат о. Чудово!

Маскаріль. "Потайки" — крадькома, тишком-нишком; здається, ніби кицька непомітно— підкрадається вхопити мишку — "потайки"..

Мадлон. Неперевершений шедевр!

Маскаріль. "Украти серце вірне", тобто забрали, викрали моє серце. "Рятуйте! Злодій! Пробі! Гвалт!" Правда ж, немов пробігає у розпачі людина, хоче наздогнати злодія і репетує: "Рятуйте! Злодій! Пробі! Гвалт!"

Мадлон. Не можна не визнати, що це надзвичайно витончено й дотепно.

Маскаріль. Я сам поклав свій експромт на музику і хочу вам проспівати.

Като. Ви вчилися музики?

Маскаріль. Я? Зовсім не вчився.

Като. В такому разі як же ви змогли?

Маскаріль. Люди з вишуканого товариства знають усе, хоч ніколи нічого й не вчилися.

Мадлон. Звичайно, моя любя!

Маскаріль. Ось послухайте, чи сподобається вам мелодія? Гм, гм!.. Ла, ла, ла, ла, ла!.. Ах, знаєте, брутальність лихої погоди жорстоко вразила ніжність мого голосу; проте дарма, де наше не пропадало!.. (Співає).

Ох-ох! Дивився я на вас сумирно і т. д.

Като. Ах, яка жагуча мелодія! Скільки вогню! Розкіш! Умерти можна!

Мадлон. В ній є щось хроматичне.

Маскаріль. Ну, що ви скажете? Правда ж, музика добре передає головну думку? "Рятуйте! Злодій!.." А потім наче на всю горлянку гукають: "Про-о-о-о-обі!" І нарешті немов людині затамувало дух у грудях: "Гва-а-а— алт!"

Мадлон. Ось що означає знати суть справи, справжню суть — суть кожнісінької суті! Все чудово, запевняю вас. Я в захваті і від музики, і від слів!

Като. Я ще ніколи не чула такого, талановитого твору!

Маскаріль. Усім тим, що я вмію, я завдячую природі, а не науці.

Мадлон. Природа повелася з вами, як ніжна мати; ви її мазунчик.

Маскаріль. Як же ви бавите час, ясні панни?

Като. Ніяк.

Мадлон. До зустрічі з вами ми додержували великого посту щодо всіляких розваг.

Маскаріль. Пропоную вам повезти вас цими днями до театру, коли на те буде ваше бажання; саме ставлять нову комедію, і мені було б дуже приємно подивитися її разом з вами.

Мадлон. Чи ж можна відмовлятися від таких речей!

Маскаріль. Я тільки прошу вас, аплодуйте якнайбільше, коли ми там будемо; річ у тому, що я обіцяв підтримати автора, — він ще сьогодні вранці мене просив. Тут уже так ведеться, що до нас, людей

вельможних, автори приходять читати свої нові твори, щоб ми їх похвалили і створили їм славу. Ну, згодьтеся самі, чи ж наважиться партер нам перечити, коли ми вже висловили свою думку! Щодо мене, то я завжди додержую мого слова, і якщо вже пообіцяв якомусь поетові, то завжди кричу: "Чудово!" — перш ніж у театрі засвічують свічки.

Мадлон. Ой, не кажіть! Париж — надзвичайне місто. В ньому на кожному кроці відбуваються такі події, про які не маєш аніякісінького уявлення в провінції, хоч би яку витончену натуру ти мав.

Като. Досить, досить. Тепер ми вже знаємо, як треба триматися в театрі, і. — будемо аплодувати кожному слову.

Маскаріль. Не знаю, можливо, я й помиляюся, але з вашого обличчя видно, що й ви написали комедію.

Мадлон. Що ж! Може, ви до певної міри маєте рацію...

Маскаріль. Он як? Далєбі, ми повинні побачити її на сцені! Між нами кажучи, я теж написав комедію і хочу її поставити.

Като. А яким акторам ви доручите її зіграти?

Маскаріль. Оце запитання! Звичайно, великим акторам. Тільки вони й здатні зрозуміти та оцінити по заслугі мистецький твір. Всі інші — неuki, що читають ролі точнісінько так, як говорять у житті; вони не вміють завивати, декламуючи вірші, та робити паузи в найкращих місцях. Ну, як же ви довідаєтеся, де саме починається гарний вірш, коли актор не зупиниться і тим не подасть вам знаку, що саме тут і слід зчиняти гармидер?

Като. Так, звичайно, можна зробити зрозумілою для глядачів усю красу твору: кожна річ цінується залежно від того, яку їй дають ціну.

Маскаріль. Чи до смаку вам оздоба мого вбрання? Чи пасує вона до мого костюма?

Като. Цілком.

Маскаріль. Чи добре дібрано стьожку?

Мадлон. Страх як добре! Справжній Пердріжон!

Маскаріль. А що ви скажете про мої наколінники?

Мадлон. Аж очі в себе вбирають!

Маскаріль. Можу похвалитися принаймні, що вони на добру четвертину ширші, ніж зараз носять.

Мадлон. Признаюсь, мені ще ніколи не доводилося бачити такої вишуканої елегантності в убранні.

Маскаріль. Прошу звернути ласкаву увагу органа вашого нюху на ці рукавички.

Мадлон. Вони страшенно добре пахнуть.

Като. Ще зроду не вдихала я таких добірних пахощів.

Маскаріль. А оце? (Пропонує їм понюхати свою напудрену перуку).

Мадлон. Чудові парфуми! Ах, які витончені, які чарівні пахощі!

Маскаріль. Ви мені нічого не кажете про мої пера! Якої ви про них думки?

Като. Страх які гарні!

Маскаріль. А чи ви знаєте, що кожне перо коштує луїдор? Таку вже я маю звичку: витрачаю гроші, не рахуючи, на все, що тільки можна знайти найкращого в крамницях.

Мадлон. Запевняю вас, що я з вами цілком згодна. Я страшенно вимоглива до всього, що я ношу, і не можу стерпіти, щоб навіть мої панчохи було зроблено не найкращою майстринею.

Маскаріль (несподівано скрикуючи). Ай! Ай! Ай! Помалу, помалу! Бий мене сила божа, панночки, так же не можна! Не знаю, на яку ступити, — ваше, поводження збаламутило мене... О, це нечесна гра!

Като. Що сталося? Що з вами?

Маскаріль. Боже милий! Обидві дами одночасно повстали проти мого серця! Атакувати мене і з правого, і з лівого боку! Ах! Та це ж суперечить міжнародному праву. Наші сили нерівні, і мені доведеться кричати: "Пробі! Гвалт!"

Като. Треба віддати йому належне — в нього якась особлива манера висловлювати свої думки.

Мадлон. В нього такий дивний-предивний розум!

Като. У вас полохлива уява: ви більше відчуваєте страх, ніж справжній біль, і серце ваше волає, хоч його ще й не поранено.

Маскаріль. Та де там, сто чортів! Адже ж його вже потрощено з голови до п'ят!

Като, Мадлон, Маскаріль, Маротта.

Маротта. Панно, там вас бажають бачити.

Мадлон. Хто?

Маротта. Віконт де Жодле.

Маскаріль. Віконт де Жодле?

Маротта. Так, пане.

Като. Хіба ви його знаєте?

Маскаріль. Це мій найкращий друг.

Мадлон. Мерщій просіть його сюди.

Маскаріль. Ми з ним давненько вже не бачились, і мене дуже тішить ця випадкова зустріч.

Като. Ось він.

ЯВА 12

Като, Мадлон, Жодле, Маскаріль, Маротта, Альманзор.

Маскаріль. А, віконте!

Жодле (обнімаючись із Маскарілем). А, маркізе!

Маскаріль. Який же я радий, що довелось зустрітись з тобою!

Жодле. Який же я щасливий, що бачу тебе тут!

Маскаріль. Ну ж бо, обнімімося ще раз, прошу тебе.

Мадлон (до Като). Любонько, слава про нас починає ширитися по місту; ось уже й великосвітські особи знайшли дорогу до нашої господи.

Маскаріль. Шановні панни, дозвольте мені відре? комендувати вам цього шляхетного добродія; слово честі, він вартий знайомства з вами.

Жодле. Справедливість вимагає, щоб вам віддавали належне, а ваші принади поширюють свої суверенні права на людей всіляких звань.

Мадлон. Ви доводите вашу чемність до краю лестощів.

Като. Цей день буде позначено в нашому календарі як найщасливіший.

Мадлон (до Альманзора). Слухайте-но, хлопче, скільки разів вам треба повторювати? Невже ви не бачите, що є потреба в примноженні крісел?

Маскаріль. Не дивуйтеся, що у віконта такий непоказний вигляд: він щойно підвівся з постелі після тяжкої хвороби, яка вимучила його так, що він схуд і зблід на виду, — ось як бачите.

Жодле. Це плоди безсонних ночей при дворі та виснажливих бойових походів.

Маскаріль. А чи знаєте ви, ясні панни, що віконт — один з найхоробріших мужів нашого століття? Він хвацький рубака!

Жодле. Ви, маркізе, ні в чому переді мною не поступитесь. Ми добре знаємо, на що ви здатні.

Маскаріль. Це правда, ми з вами бували в бувальцях.

Жодле. І в таких місцях, де бувало дуже жарко.

Маскаріль (поглядаючи на Като й Мадлон). Атож, а проте не так жарко, як тут. Хи-хи-хи!

Жодле. Ми з ним познайомилися; в армії; коли ми побачилися вперше, він командував кавалерійським полком на мальтійських галерах.

Маскаріль. Атож, проте ви служили там ще до того, як я туди приїхав; пригадую, я був тоді лише молодшим офіцером, коли ви вже командували двома тисячами кавалеристів.

Жодле. Війна — чудова річ, але, правду кажучи, в наш час при дворі мало цінують таких служак, як ми з вами.

Маскаріль. Ось чому я й хочу почепити мою шпагу на кілочок.

Като. Щодо мене, то я відчуваю невимовну ніжність до військових!

Мадлон. Я теж їх люблю, але вимагаю, щоб у них із хоробрістю поєднувався розум.

Маскаріль. А пригадуєш, віконте, того півмісяця, що ми його захопили з тобою у ворога при облозі Арраса?

Жодле. Та який там півмісяць? То ж був цілий місяць, цілісінький!

Маскаріль. Мабуть, твоя правда.

Жодле. Ще б пак! Хто-хто, а я те добре пам'ятаю, сто чортів! Мене саме тоді поранило в ногу гранатою, ще й досі видно рубці. Ось помацайте, зробіть ласку! Ви побачите, яка там була здоровенна рана.

Като (помацавши йому ногу). А правда, який великий шрам!

Маскаріль. Будьте ласкаві, дозвольте вашу ручку і помацайте отут, на самій потилиці. Знайшли?

Мадлон. Так, щось там є.

Маскаріль. Це мушкетна рана, яку я дістав під час останнього походу.

Жодле (оголюючи груди). А ось шрам від другої кулі, що прошила мене наскрізь в бою під Гравеліном.

Маскаріль (узявшись рукою за гудзика своїх панталонів). Тепер я вам покажу, яка тут була жахлива рана.

Мадлон. Не треба, не треба: ми віримо вам і без того.

Маскаріль. Це почесні знаки! Вони — найкраща рекомендація для мене.

Като. Ми не сумніваємося, з ким маємо справу.

Маскаріль. Віконте, чи тут твоя карета?

Жодле. А що?

Маскаріль. Ми повезли б цих дам прогулятися за місто і презентували б їм частування.

Мадлон. Ми ніяк не зможемо поїхати сьогодні.

Маскаріль. Ну, то покличмо сюди скрипалів, щоб потанцювати.

Жодле. Чудова думка, сто чортів!

Мадлон. На це ми пристаємо; але ж нас мало, — треба поповнити нашу компанію.

Маскаріль. Гей, ви там! Шампань, Пікар, Бургіньйон, Каскаре, Баск, Ла Вердюр, Лорен, Провансаль, Ла Вйолет! А нехай чорти візьмуть усіх лакеїв! Здається, в жодного вельможного пана у Франції немає таких недбайливих слуг, як у мене. Ці каналії завжди лишають мене самого!

Мадлон. Альманзоре, скажіть слугам пана маркіза, щоб вони покликали скрипалів, та запросіть до нас наших сусідів — кавалерів і дам — залюднити пустелю нашого балу.

Альманзор виходить.

Маскаріль. Віконте, що ти скажеш цро ці оченятка?

Жодле. А ти сам, маркізе, якої ти про них думки?

Маскаріль. Я гадаю, що нашій свободі не минути лиха, — навряд чи пощастить їй дременути звідси цілою та неушкодженою. Принаймні щодо мене, то я відчуваю якесь дивне зворушення і серце моє теліпається на волосинці.

Мадлон. Як натурально він висловлюється! Він уміє всьому надати приємності.

Като. Ах, він так і сипле дотепами.

Маскаріль. На доказ того, що я кажу вам правду, я в цю ж мить складу експромта. (Обмірковує).

Като. О, згляньтесь на благання мого серця: дайте нам почути те, що складено на нашу честь!

Жодле. Я й сам залюбки склав би якогось вірша, та почуваю, що моя поетична жилка зараз трохи охляла, бо цими днями з неї багато разів пускали кров.

Маскаріль. Ото нечиста сила! Перший рядок вірша завжди виходить у мене чудово, а далі справа не йде на лад, ніяк рими не доберу! Ні-ні, не женіть мене в потилицю. Ось побачите, на дозвіллі я складу вам такого експромта, що ви й не нахвалитесь.

Жодле. О, він з біса розумний!

Мадлон. А який галантний, як вишукано висловлюється, як добірно!

Маскаріль. Скажи, будь ласка/ віконте, чи давно ти бачив графиню?

Жодле. Минуло вже тижнів зо три, як я в неї не був.

Маскаріль. А знаєш, сьогодні вранці заїздив до мене герцог і хотів забрати мене з собою на село пополювати на оленів.

Мадлон. А ось і наші подруги.

ЯВА 13

Люсіль, Селімена, Като, Мадлон, Маскаріль, Жодле, Маротта, Альманзор, скрипалі.

Мадлон. Боже мій! Даруйте нам, дорогенькі мої! Цим кавалерам спала на думку фантазія дати натхнення нашим ногам, і ми послали запросити вас, щоб заповнити пустку нашої асамблеї.

Люсіль. Ми вам дуже вдячні.

Маскаріль. Це так собі, маленький імпровізований бал, нашвидкуруч, але незабаром ми. справимо бал на всю губу. Скрипалі прийшли?

Альманзор. Так, пане, вони вже тут.

Като. Ну що ж, дорогі мої, ставайте на місця.

Маскаріль (танцює сам, немовби вступ до танців). Ла-ла-ла, ла-ла-ла-ла!

Мадлон. Яка в нього елегантна постать!

Като. І, певно, чудово танцює.

Маскаріль (запросивши Мадлон до танцю). Свобода моя танцюватиме куранту разом з ногами. Додержуйте такту, скрипки, додержуйте такту! О, які неuki! Неможливо танцювати під таку паскудну музику. Хай вас біс візьме. Та невже ж ви неспроможні додержати такту? Ла-ла-ла, ла-ла-ла-ла! Та грайте ж як слід! У, мугиряки, та й годі!

Жодле (танцюючи). Ну, ви там! Повільніше, повільніше! Я ще не цілком очуняв.

ЯВА 14

Дюкруазі, Лагранж, Като, Мадлон, Люсіль, Селімена, Жодле, Маскаріль, Маротта, скрипалі.

Лагранж (з ціпком у руці). Ага-а! То ви тут, шахраї! Що це ви тут робите? Ми вже три години вас розшукуємо!

Маскаріль (якого лупцюють). Ай-ай-ай! Ви ж мені не казали, що й стусани будуть!

Жодле. Ай-ай-ай!

Лагранж. Ах, ви ж паскуди! То вам заманулося вдавати з себе вельможних панів?!

Дюкруазі. Це вам наукам в чужі черевики ніг не суньте.

ЯВА 15

Като, Мадлон, Люсіль, Селімена, Маскаріль, Жодле, Маротта, скрипалі.

Мадлон. Що все це означає?

Жодле. Ми побилися об заклад.

Като. Як! Ви дозволяєте себе бити?!

Маскаріль. О боже мій! Я хотів і взнаки, не давати, що я це помічаю, бо я дуже запальний і втратив би самовладання.

Мадлон. Стерпіти в нашій присутності таку наругу!

Маскаріль. Ет, пусте! Давайте краще танцювати. Ми з ними давні знайомі, а друзям не випадає сваритися за таку дурницю.

ЯВА 16

Дюкруазі, Лагранж, Мадлон, Като, Селімена, Люсіль, Маскаріль,
Жодле, Маротта, скрипалі.

Лагранж. Іу, мерзотники, годі! Зараз вам буде не до жартів, слово честі!.. А йдіть сюди, хлопці!

Входять троє або четверо кремезних хлопців.

Мадлон. Дозвольте, та як ви смієте зчиняти такий скандал у нашій господі?

Дюкруазі. Як, шановні панни! Та невже ж ви гадаєте, що ми можемо стерпіти, щоб наших лакеїв вітали краще, ніж нас, щоб вони амурилися з вами за наш рахунок, та маніжились отут, та з вами витанцьовували?

Мадлон. Ваші лакеї?

Лагранж. Так, наші лакеї. І це дуже негарно, дуже непристойно? вашого боку, що ви їх нам так розбещуєте!

Мадлон. О небо! Яка зухвалість!

Лагранж. Проте їм не пощастить більше пишатися в наших убраннях, щоб вам туману пускати; а якщо ви хочете їх кохати, то кохайте їх — прошу! — але заради їхніх чудових очей... Ну ж бо — роздягайте їх мерщій!

Жодле. Прощай, наше розкошування!

Маскаріль. І маркізові, й віконтові — кінець!

Дюкруазі. Ах, паскуди! Ви насмілюєтеся нас мавпувати! Ні, досить! Ідіть же та деінде пошукайте собі якої, принади, щоб на неї пішли ваші кралі.

Лагранж. Так, це вже занадто! Мало того, що захопили наше місце, та ще й убралися в нашу власну одягу!

Маскаріль. О фортуно! Яка ж ти зрадлива!

Дюкруазі. Мерщій. Скидайте з них усе до останньої нитки!

Лагранж. Зараз же прибрати всі ці речі, швидко! А тепер, ясні панни, "ваші кавалери вже мають нарешті свій природний вигляд, і ви можете й далі амуритися з ними скільки вам заманеться. Ми даємо вам цілковиту волю і запевняємо вас, що ми — добродій Дюкруазі і я — аніскілечки не будемо ревнувати.

ЯВА 17

Мадлон, Като, Жодле, Маскаріль, скрипалі.

Като. Ах, який конфуз!

Мадлон. Я ладна луснути з досади!

Один із скрипалів (до Маскаріля). Що ж це таке? А хто ж нам заплатить?

Маскаріль. Зверніться до пана віконта.

Один із скрипалів (до Жодле). Хто ж дасть нам грошей?

Жодле. Зверніться до пана маркіза.

ЯВА 18

Горжібюс, Мадлон, Като, Жодле, Маскаріль, скрипалі.

Горжібюс. А, негідниці! Та й наробили ж ви мені сорому на ціле місто! Ну-ну! Цікаві речі почув я від цих добродіїв, що допіру звідси вийшли!

Мадлон. Ах, тату! Вони заподіяли нам страшну образу!

Горжібюс. "Образу"! "Образу"! Я й сам знаю, що це образа! А все через вашу пиндючність, гидкі дівчиська! Вони віддячили вам за вашу гостинність; образили їх ви, винні ви, а на мені окошилося, мене, нещасного, ввели в неславу!

Мадлон. О, присягаюся, ми помстимося за образу, а ні, то я помру з горя! А ви, негідники, насмілюєтеся ще стовбичити отут після такого зухвальства?

Маскаріль. Отак поводитись із маркізом! Ось що значить світ! Ледей не поталанило — і нас уже зневажають ті, хто ще так недавно захоплювався нами! Ходімо, друже! Ходім, пошукаємо собі щастя десь у іншому місці. Я добре бачу, що тут шанують і люблять лише облудну пишноту, а голу добродішність зневажають!

ЯВА 19

Горжібюс, Мадлон, Като, скрипалі.

Один із скрипалів. Пане, чи не заплатите ви нам замість них за те, що ми тут грали?

Горжібюс (б'ючи їх). Гаразд, гаразд! Зараз заплачу, і ось якою монетою! А ви, паскудні дівчиська, скажіть спасибі, що я й вам не

полатав так само боків. Тепер нам усі проходу не даватимуть,
посміховище з нас робитимуть — ось до чого довели ваші химери та
ваше безглуздя! Геть з моїх очей, мерзенні! Згиньте, пропадіть навіки!
(Сам). А вас, що спричинилися до їхнього безумства, вас, дурні
витребеньки, згубні забавки дозвільних умів неприторенних ледацюг:
романи, вірші, пісні, сонети й куплети, — нехай вас чорти візьмуть!